

Broj: 10401-011/20-1937

Podgorica, 29. april 2020. godine

SVIM STRUČNIM I MJEŠOVITIM ŠKOLAMA

PREDMET: Uputstvo o provjeri znanja i postignuća učenika u IV klasifikacionom periodu za školsku 2019/2020. godinu u stručnim i mješovitim školama

Uvaženi direktore/Uvažena direktorice,

U prilogu dopisa dostavljamo **Uputstvo o provjeri znanja i postignuća učenika u IV klasifikacionom periodu za školsku 2019/2020. godinu u stručnim i mješovitim školama.**

Cilj Uputstva zalaganje učenika, odnosno kako da formiraju ocjene u četvrtom klasifikacionom periodu, te na koji način da izvedu zaključnu ocjenu.

Koristim ovu priliku da još jednom najsrdačnije zahvalim svim prosvjetnim radnicima na dosadašnjem požrtvovanju i iskrenom zalaganju pokazanom tokom realizacije novog koncepta nastave na daljinu, koji se odvija pod sloganom #UčiDoma, a koji ima za cilj održavanje kontinuiteta učenja i nastavak procesa obrazovanja u značajno drugačijim okolnostima. Prepoznajući važnost specifičnog trenutka u kojem se nalazimo i preuzimajući svoj dio odgovornosti, prosvjetni radnici su još jednom pokazali da su temelj društva i koliki je značaj njihove misije u svakoj državi.

Vjerujem da ćemo i u odnosu na ostale izazove koji nas očekuju pokazati potrebnu odgovornost, i da ćemo, na zadovoljstvo svih, uspješno privesti kraju nastavnu godinu i na adekvatan način odgovoriti profesionalnim obavezama koje nakon toga slijede.

S poštovanjem,

 MINISTAR
Dr Damir ŠEHOVIĆ

UPUTSTVO

o provjeri znanja i postignuća učenika u IV klasifikacionom periodu za školsku 2019/2020. godinu u stručnim i mješovitim školama

1. Uvod

Analiza izvještaja koje su stručne, mješovite škole i obrazovni centri dostavile Ministarstvu prosvjete i nadležnim ustanovama pokazala je da su škole uložile značajan napor da obezbijede kontinuitet obrazovno-vaspitnog rada i pruže podršku učenicima u uslovima kada je, usljed pandemije koju je izazvao virus Covid-19, proces nastave preusmjeren na učenje na daljinu i online komunikaciju sa učenicima. Škole su formirale timove koji se bave pripremom, organizacijom i realizacijom nastave na daljinu. Nadležna vijeća su verifikovala ocjene učenika na kraju trećeg klasifikacionog perioda. Uspostavljeni su odgovarajući načini komunikacije kako između nastavnika unutar nastavničkog i odjeljenjskog vijeća, tako i između nastavnika, učenika i njihovih roditelja odnosno staratelja. Pravila i vidovi komunikacije na realaciji nastavnik - učenik su dogovorena. Praksa u prethodnom periodu je pokazala da se najbolji rezultati u komunikaciji postignuti kada se kontakti nastavnika i učenika ostvaruju u skladu sa važećim rasporedom časova, uz smanjeno trajanje časa i s pauzama između časova.

2. Provjeravanje i ocjenjivanje postignuća učenika u IV klasifikacionom periodu

Kako bi se proces nastave na daljinu realizovao sa potrebnim kvalitetom i stekli uslovi za praćenje, provjeravanje i ocjenjivanje postignuća učenika u četvrtom klasifikacionom periodu i zaključivanje ocjena na završetku nastavne godine, potrebno je da škole organizuju nastavu na daljinu do kraja nastavne godine, za sve obrazovne programe odnosno predmetne programe i module.

Komunikacija nastavnika sa roditeljima treba da se nastavi do kraja nastavne godine, da je jasno strukturirana na način da roditelj bude upoznat sa napredovanjem učenika.

Odgovornost roditelja značajna je u podsticanju učenika na samostalan rad na proučavanju nastavnih materijala za učenje koje nastavnik dostavlja, kao i u pripremi odgovora na zadatke.

Za sve nastavne predmete i module obrazovnog programa, za sve razrede, škola treba da **utvrdi koje sadržaje i ishode učenja nije moguće realizovati** do kraja nastavne godine, imajući u vidu prirodu stručne oblasti i složenost nastavne građe i mogućnost da se ona realizuje online. U skladu sa tim, škola treba da pripremi plan realizacije nastave do kraja nastavne godine. Ono što realno nije moguće realizovati do kraja nastavne godine, a osnov je za nastavu predmeta ili modula u narednom razredu, treba da se planira i realizuje u narednom razredu.

Kontinuirano praćenje postignuća učenika je neophodno jer, zbog epidemiološke situacije, izazvane virusom Covid-19, nije moguć povratak učenika u redovan proces nastave. Zbog toga nastavnici svoj rad sa učenicima treba da organizuju tako da mogu pratiti, na osnovu relevantnih elemenata, napredovanje učenika, provjeravati i ocijeniti njihova znanja i predložiti zaključnu ocjenu na kraju klasifikacionog perioda i nastavne godine.

Kako bi bilo moguće sistematično **pratiti napredovanje** svakog učenika i **stvoriti uslove za provjeravanje i ocjenjivanje postignuća učenika**, nastavnici pojedinih nastavnih predmeta i modula treba da za svakog učenika jednog odjeljenja posjeduju odgovarajuću dokumentaciju (portfolio u elektronskom obliku) sa pregledom zadataka koji je učenik radio i koji dokumentuju postignuća učenika (testovi, eseji, video i audio zapisi koje je kreirao učenik, prezentacije, seminarski i projektni radovi ili bilo koji drugi pisani radovi i sl.).

Imajući u vidu preostalo vrijeme do kraja nastavne godine, nastavnici za pojedine nastavne predmete ili module mogu učenicima **zadavati zadatke individualno** - svakom pojedinom učeniku, ali i za **grupu učenika**, u zavisnosti od tipa zadatka.

Način postavljanja odnosno zadavanja zadataka učenicima treba da je takav da podstiče njihovu kreativnost u rješavanju postavljenog problema, inovativnost i kritičko mišljenje. Na taj način biće olakšano nastavniku da prati napredovanje učenika i vrednovanje njegovih postignuća. Grupi učenika mogu se zadati seminarski ili projektni zadaci, grafički radovi i slično, pri čemu učenici treba da znaju svoja zaduženja u okviru zadatka. To podstiče i komunikaciju između učenika. U toku izrade zadatka, bez obzira na to da li je zadatak za jednog ili za grupu učenika, učeniku treba omogućiti kontakt sa nastavnikom radi dodatnih pojašnjenja i smjernica, ukoliko je to potrebno učeniku. Sa grupom učenika koji rade na istom zadatku, nastavnik može organizovati zajednički sastanak, koristeći raspoloživi način komunikacije. Učenici su više motivisani za rad ukoliko sa nastavnikom imaju redovnu, strukturiranu komunikaciju.

Nastavnici praktične nastave treba da imaju u vidu značaj povezivanja teorije i prakse i potrebu cjelovitog pristupa koji se temelji na međuzavisnosti stručno-teorijskih sadržaja i praktične nastave različitih stručnih oblasti koje su dio obrazovnog programa.

Učenicima treba omogućiti dostupnost materijala za praktičnu nastavu koje su pripremili nastavnici iz drugih škola, kao i otvorenim digitalnim sadržajima iz oblasti elektrotehnike, građevine, automehatronike, mašinstva, saobraćaja i drugih područja koji se mogu naći na internetu. Pripremljeni materijali za učenje treba da učenicima pokažu tok procesa rada u određenoj stručnoj oblasti, demonstraciju postupka pripreme za određenu radnu operaciju, za pripremu proizvoda, usluge i sl. Učenicima treba pokazati preko video zapisa kako se, na primjer, priprema određena shema u elektrotehnici, kako se i zbog čega sprovodi određeno mjerenje, kako se identifikuje kvar na uređaju, kako se sprovodi demontaža ili montaža nekog sklopa u elektrotehnici ili mašinstvu, koje su namirnice potrebne za određeno jelo, koji je redosljed pripreme tog jela i dr.

Ukoliko se steknu uslovi, a u skladu sa razvojem epidemiološke situacije, škole treba da odrede broj dana koje će učenici (izuzev učenika završnih razreda) provesti na **profesionalnoj praksi**. Na taj način učenici koji nijesu bili u mogućnosti da praktičnu nastavu u IV klasifikacionom periodu realizuju kod poslodavca ili u školskim radionicama, imaće

mogućnost da u realnom radnom okruženju vide primjenu teorijskih znanja u praksi i razviju praktične vještine iz svoje stručne oblasti.

Škole odnosno nastavnici praktične nastave treba učenicima koji imaju potpisane **individualne ugovore o praktičnom obrazovanju** sa poslodavcem da dostavljaju materijale za učenje kao i učenicima koji praktičnu nastavu realizuju u školskom obliku.

Učenicima kojima je prestao status redovnog u tekućoj školskoj godini i koji će razred završavati polaganjem razrednog ispita, treba da budu uključeni u online nastavu kao svi drugi učenici. Ovim učenicima kao i učenicima koji su praktično obrazovanje realizovali kod poslodavca treba učiniti dostupnim materijale za učenje koje su nastavnici pripremali od početka nastavne godine.

Takođe, licima koja obrazovanje nastavljaju u svojstvu vanrednog učenika treba omogućiti uključivanje u online nastavu i dostupnost materijala za učenje u instruktivno-konsultativnoj nastavi.

Nastavnici praktične nastave treba da sarađuju sa nastavnicima stručne teorije kako bi, uz sinergiju zajedničkog rada, omogućili učenicima potpunu teorijsku podlogu za praktično obrazovanje. Kada se za to steknu uslovi, učenici će, na temelju razumijevanja opštih principa i teorija stručne oblasti u kojoj se obrazuju, svoje praktične vještine i kompetencije, razvijati u realnom radnom okruženju ili u školskim radionicama u kojima se simulira realno radno okruženje.

Nakon završetka rada na određenom zadatku ili grupom zadataka, kada je to moguće, nastavnik treba da organizuje interaktivan rad sa učenikom ili grupama učenika, gdje bi u direktnom kontaktu nastavnik mogao da da povratne informacije učenicima, da kroz razgovor sa učenikom utvrdi kako napredovanje učenika tako i koliko je učenik samostalno radio na zadatku. Na taj način nastavnik dobija potrebne elemente i za ocjenjivanje učenika na kraju klasifikacionog perioda.

Povratna informacija učenicima o zadacima koje su radili treba da je pravovremena – učenici treba da znaju da li je zadatak urađen pravilno u potpunosti ili djelimično. Ukoliko je zadatak urađen djelimično, potrebno je da nastavnik ukaže učeniku na nedostatke u radu, da preporuke za dalji rad i sl. To je i podsticaj učeniku na dodatnu aktivnost da unaprijedi svoja znanja ali i da se osposobi za samostalno vrednovanje svoga rada.

Pismene zadatke u četvrtom klasifikacionom periodu ne treba raditi.

2.1. Provjera postignuća praktičnog obrazovanja učenika koji se obrazuju u dualnom obliku

Provjera postignuća praktičnog obrazovanja učenika koji imaju potpisane individualne ugovore sa poslodavcem o realizaciji praktičnog obrazovanja (dualni oblik) **vrši se na kraju nastavne godine**, u skladu sa Pravilnikom o načinu ocjenjivanja i postupku provjere postignuća praktičnog obrazovanja učenika koji se obrazuje kod poslodavca.

U izvještajima o realizaciji praktičnog obrazovanja kod poslodavca u prvom polugodištu školske 2019/2020. godine koje su škole dostavile Ministarstvu prosvjete navedeno je da su, **za sve učenike, škola i instruktor praktičnog obrazovanja pripremili odgovarajuće planove realizacije praktičnog obrazovanja** odnosno sadržaja i ishoda učenja **za tekuću školsku godinu**. Imajući to u vidu, potrebno je da nastavnici praktične nastave i organizatori praktične nastave, u saradnji sa instruktorima praktičnog obrazovanja, kao i na osnovu uvida u dnevnik praktičnog obrazovanja, sagledaju nivo ostvarenosti planiranog, uključite učenike u online nastavu i **pruže podršku učenicima u savladavanju onog što nije realizovano**, kao i nastavnih sadržaja i ishoda koji treba da se realizuju do kraja nastavne godine. Na taj način stvorice se uslovi za provjeru postignuća učenika koji praktično obrazovanje realizuju kod poslodavca na kraju nastavne godine.

Provjera postignuća praktičnog obrazovanja učenika koji imaju potpisane individualne ugovore sa poslodavcem o realizaciji praktičnog obrazovanja **realizovaće se u školi**. Učenici će o terminima provjeravanja i ocjenjivanja postignuća praktičnog obrazovanja koji su praktično obrazovanje realizovali kod poslodavca biti blagovremeno upoznati.

Ukoliko se steknu uslovi, a u skladu sa razvojem epidemiološke situacije, učenik prvog i drugog razreda koji ima potpisan individualni ugovor sa poslodavcem o realizaciji praktičnog obrazovanja, uz saglasnost roditelja ili staratelja i dogovor sa poslodavcem i školom, može da nadoknadi časove odnosno dane do kraja školske godine, predviđene za praktično obrazovanje u IV klasifikacionom periodu.

Učenicima koji praktičnu nastavu realizuju u školskom obliku kao i učenicima koji praktično obrazovanje realizuju kod poslodavca (dualni oblik), treba omogućiti da dobiju **temu/zadatak za praktični rad na završnom ispitu**.

Podrška svakom učeniku sa posebnim obrazovnim potrebama treba da je osigurana. Škola treba da, u saradnji sa roditeljem ili starateljem, pronade i realizuje odgovarajući način rada sa učenikom, primjeren njegovim potrebama i mogućnostima. Za kvalitet komunikacije odgovoran je direktor škole.

2.2. Zaključivanje ocjene na kraju IV klasifikacionog perioda

Zaključivanje ocjene na kraju IV klasifikacionog perioda podrazumijeva vrednovanje cjelokupnog rada učenika tokom ovog klasifikacionog perioda i uključuje vrednovanje znanja, vještina i kompetencija učenika na osnovu unaprijed utvrđenih elemenata i kriterijuma. U definisanju kriterijuma za vrednovanje uspjeha učenika, nastavnici treba da budu realni, da imaju u vidu bazna znanja - ključne sadržaje i ishode učenja koje je moguće realizovati i provjeravati online. Treba odrediti što je minimum i kako vrednovati znanja i vještine za odgovarajuću ocjenu. Kako bi se postigla veća pouzdanost i objektivnost u ocjenjivanju, preporučuje se usaglašavanje kriterijuma ocjenjivanja na nivou stručnog aktiva.

Kako bi se stvorili uslovi za ocjenjivanja praktične nastave, u situaciji kada u IV klasifikacionom periodu nije moguće realizovati praktičnu nastavu u realnom radnom okruženju, važno je da nastavnici kroz rad sa učenicima, kroz kontrolne radove, testove, vježbe i grafičke radove učenika, prate i provjeravaju da li su učenici ovladali teorijskim

znanjima koja su podloga za praktičan rad i iz toga izvedu zaključnu ocjenu za IV klasifikacioni period. Cilj je osposobiti učenika na način da on, na osnovu poznavanja teorijskih osnova pojedinih radnih procesa i postupaka, praktične zadatke rješava ciljano, odgovarajućim metodama, da može da unaprijed predviđa posljedice pojedinih postupaka u radu i svojih odluka, da samostalno uočava i rješava probleme i da takva teorijska podloga bude osnov za sticanje pouzdanosti i uvježbanosti poslova i zadataka u okviru praktične nastave.

Nastavnik upoznaje učenika sa prijedlogom zaključne ocjene iz nastavnog predmeta odnosno modula na kraju klasifikacionog perioda.

Za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama provjera i ocjenjivanje obrazovnih i razvojnih postignuća se vrši u skladu sa individualnim razvojno-obrazovnim programom (IROP), na način na koji učenik najbolje može izraziti usvojeno znanje. Greške koje napravi učenik zbog smetnje odnosno teškoće koju ima u razvoju ne mogu da utiču na ocjenu.

2.3. Zaključna ocjena na kraju nastavne godine

Zaključna ocjena na kraju nastavne godine izvodi se iz ocjena dobijenih u svim klasifikacionim periodima odnosno ocjena svih realizovanih ishoda učenja kod modularizovanih obrazovnih programa, u skladu sa osnovnim pedagoškim principima.

Zaključivanje ocjene na kraju nastavne godine odražava cjelokupni rada učenika tokom čitave nastavne godine.

Učeniku koji nije zadovoljan svojom ocjenom treba omogućiti i usmeni odgovor. Direktnu komunikaciju sa učenikom nastavnik treba da praktikuje kada nema dovoljno elemenata za formiranje ocjene.

Nakon provjere i vrednovanja znanja učenika iz svih nastavnih predmeta i modula, upoznavanja učenika sa ocjenom, nastavnik upisuje ocjenu u odgovarajuću rubriku u elektronskom dnevniku.

Nakon utvrđivanja zaključne ocjene od strane odjeljenjskog vijeća na kraju klasifikacionog perioda i utvrđivanja zaključne ocjene na kraju nastavne godine od strane nastavničkog vijeća, nastavnik potvrđuje ocjenu u odgovarajućoj rubrici u elektronskom dnevniku. **Škole treba da organizuju odjeljenjska i nastavničko vijeće radi utvrđivanja ocjena učenicima završnih razreda obrazovnih programa u trogodišnjem i četvorogodišnjem trajanju najkasnije do 15. maja 2020. godine.**

Kada se steknu uslovi, nastavnik treba da prenese ocjenu iz elektronskog dnevnika u odgovarajuću rubriku odjeljenjske knjige.

3. Završni i stručni ispit

3.1. Završni ispit

U skladu sa Zakonom o stručnom obrazovanju, Pravilnikom o načinu i postupku polaganja praktičnog, završnog, stručnog i diplomskog ispita i odgovarajućim obrazovnim programom, učenici koji se obrazuju po obrazovnim programima u trogodišnjem trajanju polažu završni ispit.

Učenici koji se obrazuju po obrazovnim programima u trogodišnjem trajanju, donesenim prije školske **2017/2018. godine**, polažu **završni ispit** koji se sastoji iz **pismenog zadatka iz crnogorskog ili maternjeg jezika i književnosti, usmenog ispita iz stručno-teorijskog predmeta i izrade i odbrane praktičnog rada.**

Učenici koji se obrazuju po modularizovanim obrazovnim programima u trogodišnjem trajanju **Elektroinstalater, Vodoinstalater i Konobar**, koji su obrazovanje **započeli u školskoj 2017/2018. godini** polažu **završni ispit** koji se sastoji iz **testa iz stručne teorije i izrade i odbrane praktičnog rada.** Centar za stručno obrazovanje pružiće podršku školama u pripremi ispitnog materijala za test iz stručne teorije.

Zbog neizvjesnosti toka epidemiološke situacije i, u skladu sa tim, mogućnosti organizacije praktičnog dijela završnog ispita odnosno izrade praktičnog rada, potrebno je da učenicima koji praktičnu nastavu realizuju u školskom obliku, kao i učenicima koji praktično obrazovanje realizuju kod poslodavca (dualni oblik), omogućiti da dobiju **temu/zadatak za praktični rad na završnom ispitu.**

Nastavnici treba učenicima da daju smjernice za **pripremu tehničko-tehnološke dokumentacije za temu/zadatak za praktični rad na završnom ispitu** i tako im pomognu učenicima da se na pravi način pripreme za izradu proizvoda ili realizaciju usluge, izvođenje radnog procesa ili radne operacije, u skladu sa zadatkom.

Kroz pripremu **dokumentacije** praktičnog rada završnog ispita učenik treba da:

- pokaže da na odgovarajući način planira izradu proizvoda ili realizaciju usluge;
- navede kako priprema radno mjesto;
- objasni kako određuje korake u izradi rada – kako bira postupak rada, materijale, alate, instrumente, uređaje, mašine;
- obrazloži zbog čega se odlučio za konkretan postupak i metod rada;
- opiše proces izrade proizvoda ili realizacije usluge;
- navede postupke za bezbjedan rad i zaštitu okoline i drugo, u zavisnosti od prirode zadatka;
- navede literaturu i druge izvore.

U toku izrade pisanog dijela praktičnog rada na završnom ispitu učeniku treba omogućiti konsultacije sa nastavnikom-mentorom koji će ga uputiti na odgovarajuće izvore za pripremu rada, pomoći mu da pripremi plan izrade rada, da odredi redosljed radnih operacija ili koraka u procesu izrade proizvoda i dr.

Svaki od elemenata tekstualnog dijela praktičnog rada treba bodovati određenim brojem bodova u skladu sa unaprijed definisanim kriterijumima i na taj način stvoriti osnov za izvođenje ocjene praktičnog rada kao dijela završnog ispita. Rok dostavljanja pripremljenog pisanog dijela rada učenik treba da dogovori sa nastavnikom-mentorom.

Ocjena tehničko-tehnološke dokumentacije koju je učenik pripremio za određeni zadatak odnosno temu predstavlja ocjenu praktičnog rada sa odbranom kao dijela završnog ispita jer nije moguće sprovesti izradu praktičnog dijela pred komisijom.

3.2. Stručni ispit

Učenici koji se obrazuju po obrazovnim programima stručnog obrazovanja u četvorogodišnjem trajanju, **donesenim prije školske 2017/2018. godine**, polažu **stručni ispit** koji se sastoji iz ispita iz **crnogorskog ili maternjeg jezika i književnosti**, ispita iz prvog stranog jezika ili matematike, usmenog ispita iz stručno-teorijskog predmeta i izrade i odbrane stručnog rada.

3.2.1. Stručni ispit za učenike koji ne nastavljaju obrazovanje

Za realizaciju stručnog ispita za učenike koji ne nastavljaju obrazovanje, u skladu sa odgovarajućim pravilnikom o načinu i postupku polaganja internog stručnog ispita, nadležna je škole. Termini polaganja predmeta internog stručnog ispita biće naknadno određeni.

3.2.2. Stručni ispit za učenike koji nastavljaju obrazovanje

Stručni ispit za učenike koji nastavljaju obrazovanje polaže se eksterno. Ispit iz crnogorskog ili maternjeg jezika i književnosti i ispita iz prvog stranog jezika ili matematike polažu se putem testa kojeg priprema Ispitni centar. Termini polaganja predmeta ovih ispita biće naknadno određeni.

Ispitnim katalogom stručnog ispita obrazovnih programa u četvorogodišnjem trajanju **za učenike koji nastavljaju i koji ne nastavljaju obrazovanje**, u zavisnosti od stručne oblasti i prirode predmeta, propisano je da li se stručni rad priprema u formi seminarskog rada ili projektnog zadatka i da li sadrži i praktični dio. I za izradu stručnog rada kao dijela stručnog ispita škola treba da pruži učenicima odgovarajuću podršku. Stručni rad sa odbranom kao dio stručnog ispita treba da pokaže koliko učenik poznaje određenu stručnu oblast, koliko je sposoban da selektuje odgovarajuće informacije i koristi ih u kontekstu zadatka kojeg radi, koliko je samostalan u planiranju i spreman da riješi određeni problem, povezujući stručno-teorijska i praktična znanja, koristeći efikasno raspoložive materijalno-tehničke resurse, primjenjujući odgovarajuće metode rada u pripremi, izradi i vrednovanju urađenog, pokazujući na taj način svoju stručnu osposobljenost i stečene kompetencije, definisane obrazovnim programom.

Rok dostavljanja pripremljenog teorijskog/pisanog dijela stručnog rada učenik treba da dogovori sa nastavnikom-mentorom. Ocjena teorijskog/pisanog dijela koju je učenik

pripremio za određeni zadatak odnosno temu predstavlja ocjenu stručnog rada sa odbranom kao dijela stručnog ispita jer nije moguće sprovesti izradu stručnog rada, tamo gdje je to obrazovnim programom predviđeno, pred komisijom.

Škole treba da organizuju kontinuiranu pripremu učenika za završni i stručni ispit. Ukoliko je školama potrebna pomoć ili podrška, treba da se obrate Centru za stručno obrazovanje i Ispitnom centru. Termini polaganja predmeta stručnog i završnog ispita biće naknadno određeni.